

ÉVFORDULÓK

Az enyedi Bethlen-kép története

„Együtt küzdöttél az egész hazával,
Eccettel kezdedben és szívedben lánggal,
És hogy csodálják késő unokák:
Megfestetted korod arcképcsarnokát.”
(Reviczky Gyula)

Barabás Miklós a háromszéki Márkosfalván született 1810. február 10-én szegény, többgyermekes református székely családban. Szülei korán elváltak, az anya gyermekével Dálnokra ment szüleihez. A kis Miklóst szinte csodagyermeknek is tekinthetjük, mert már háromévesen iskolába adták. „Olyan kis legény voltam még akkor – írja visszaemlékezéseiben –, hogy télben, ha hó esett, ölébe vett a nagyatyám bérese s úgy vitt az iskolába. Hatéves koromban már a latin declinációkat és conjugációkat jól tudtam, értettem a négyféle számadást.” Az ilyen tehetséges gyermeknek kollégiumban a helye, dönt a családi tanács, s mivel nagybátyja az enyedi kollégiumban tanult, Miklóst 1816 őszén elvitték Enyedre. Az itt töltött években sok nélkülözésben volt része, de mindenről megfedlekedett, ha rajzolhatott. Közben édesanyja másodszor is férjhez ment, de a gyermek az új házasságban nem volt kíváncsi. Ha az iskolai évek vége volt, nagypapjához ment, ahol még a legtűrhetőbb volt a helyzete.

Enyeden kezdett komolyabban rajzolni, előbb csak diáktársait örökíti meg. 1827-ben Katona Zsigmond főkörmányszéki tanácsos Nagyenyeden járt. Összehívatta a kollégiumi *professorokat* és kérdezősködött, volna-e olyan diák, aki zenében vagy rajzban tehetséges? Hegedűs Sámuel tanár kihívta Barabás Miklóst, aki bemutatta munkáit, és ezt követően a főkörmányszéki tanácsos úr arra buzdította, hogy tehetségét fejlessze, és esetleg külföldön jobban értékelik munkáját. Másnap Miklós emlékezetből lerajzolta a tanácsos urat. Művét megmutatta Vizi István nevelőnek, majd Hegedűs Sámuel elküldte a rajzot Kolozsvárra Katona Zsigmondnak, aki megmutatta vendégeinek a jól sikerült portrét, hozzátéve, hogy az az enyedi kisdíák csak egyetlen egyszer látta őt, akkor is csak gyertyafénynél. Ezen mindenki elcsodálkozott. Történetesen Gaál István, Miklós nagybátyja is jelen volt, aki eldicsekedte, hogy a kép szerzője rokona. Katona Zsigmond azt tanácsolta, hogy a tehetséges diák Nagyszebenben töltsen egy nyarat, ahol sokat tanulhat. A hírt Gaál levélben közölte Miklóssal.

Eközben Nagyenyeden a megyegyűlésen, amelyen a tógás diákok is részt vettek, Miklós jól szemügyre vette a főispánt, báró Kemény Simon urat, akit másnap le is rajzolt. Hegedűs tanár úr átadta a főispán úrnak a rajzot. A főispán édesanyjától Miklós tíz pengő forintot kapott. Ebből jutott egy elegáns városias ruhára is.

Életútja ezután már nagyon változatos. Vakációban Nagyszebenbe ment, ahol Neuhauser rajztanár kezdte el csiszolni a drágakövet, azaz tanítani. Innen rövidesen Kolozsvárra ment, ahol egy *Gentiluomo* nevű, éppen ott tanító olasz festő lett a mestere s tőle tanulta el az olajfestékek keverését. Tulajdonképpen autodidakta módon fejlesztette ki tehetségét mind az arcképfestés, a miniaturák és a litográfiák területén. Hogy mégis tovább képezze magát, 1829-ben a bécsi akadémián folytatta tanulmányait, melynek tanítási elveivel nem értett egyet, de megfigyelhette az arckép- és életképfestészet jellemző vonásait, amit a későbbiekben felhasznált. Megtanulta hogyan kell előnyösen beállítani a modellt, hogyan kell kiemelni az arc és az alak kellemes, szép tulajdonságait, az eleven, nyugodt, derűs arckifejezést.

1831-ben Bukarestbe hívták festeni, ahol sok megrendelést kapott. A megszálló orosz sereg vezéreit, a román előkelőségeket festette le, és közkedvelt arcképfestővé vált. Az itt szerzett honoráriumokból tudta fedezni egyéves olaszországi tanulmányútjának költségeit. Itt nagy hatást gyakorolt rá a színek gazdagsága, pompázatosága.

1835-től aztán Budapesten élt és alkotott élete végéig. Megfestette a kor valamennyi nagyságát, amivel felbecsülhetetlen értékű dokumentációt teremtett. Csak a leghíresebbeket említjük: Kossuth Lajos, Széchenyi István, Teleki László, Batthyány Lajos, Petőfi Sándor. Bekapcsolódott az „Aurora” körbe, barátságot kötött Szemere Miklóssal, Vörösmarty Mihállyal, Bajza Józseffel. Az Akadémia levelező tagjává választották, melyben nagy szerepe volt pártfogójának, Széchenyi Istvánnak. Arcképein kívül nagyméretű képeket is festett, de jóval kevesebbet, ezek közül a legismertebbek: *A Lánchíd alapkövetétele, A menyasszony hazatérése.*

A szülőföld, Erdély és legfőképpen Nagyenyed kitörölhetetlen emlékeket hagyott életében. 1889-ben térhetett volna vissza Nagyenyedre, a főépület avatására. A tiszteletbeli meghívottak között szerepelt, nemcsak híres vendiakként, hanem őt kérték fel a díszteremben elhelyezendő Bethlen Gábor-kép megfestésére is. Sajnos az idős művész nem vehetett részt az ünnepélyen, az alábbi sorokkal válaszol a meghívóra: *„Az ev. ref. Bethlen Főiskola Tek. Előljáróságának az iskola új épülete felavatási ünnepélyére, igénytelen személyem meghívásával nagyon megtisztelve érzem magamat. De fájdalmas érzéssel kell kijelentem, hogy: bármennyire kívánnám is N. Enyedet – hol ötven éve lesz ősszel, hogy utolszor voltam – látni, hol nem mondhatom, gondtalan, mert nagyon is gondteljes, hol keserű, hol savanyú, de azért néha kellemes ifjúságomat töltöttem, nem tudom az erre szükséges időt kiszakítani [...]”* Ellenben a legnagyobb szívességgel vállalkozik a Bethlen-kép megfestésére, melynek elkészültéről és postázásáról május 21-ei levelében értesíti a kollégiumot: *„Van szerencsém jelenteni, hogy Bethlen Gábor fejedelem arcképét ma délelőtt mint gyorsfuvart a vasútra adtam; mikor levelem megérkezik, azt hiszem, hogy akkor a kép is már ott lesz, így május 23-tól kedve 8 nap idő marad a kép felállítására; igyekeztem a lehető legjobbat készíteni, remélem, ki fogja elégténi az érdeklődőket.”*

Az enyedi Bethlen Kollégium híres könyvtárának első termében, a Nagy Fejedelem életnagyságú képe tekint le a belépőre. Barabás Miklós csodaszép, híres festménye, ami valamikor az őt megillető helyen, az alma mater dísztermében állt – központi helyen – több mint százötven évig, szemben a précesre (diák istentisztelet) vagy iskolai ünnepekre összegyűlt diáksággal. Innen üzte el a kommunista uralom. Az akkor történekről, e sorok írója, idős kortársak elbeszéléséből értesült.

A mindenkit felkavaró esemény úgy kezdődött, hogy az újonnan megválasztott rajoni párttitkár elindult megismerni és átvenni birodalmát. A kollégiumban is mindent látni akart, pincétől a padlásig s közben hallgatta a két igazgató (gimnázium és tanítóképző) magyarázatát. A díszterembe érve, szemé azonnal megakadt a Bethlen Gábor festményen: – Ki az az öreg szakállas ott a képen? – kérdezte ingerülten. – Az iskolaalapító Bethlen Gábor erdélyi fejedelem, akit az iskola híres volt diákja Barabás Miklós festőművész örökített meg – volt a büszke válasz. S akkor robbant a bomba. A magából kikelt „elsőtitkár elvtárs” ordibálni kezdett: Hogy merészelnék még ma is ilyenfajta király vagy fejedelem képét itt tartani a diákság előtt? Tudják mekkora bűnt követnek el velük szemben? Na, ide figyeljenek igazgatók, én egy óra múlva visszajövök s ha a kép még mindig itt lesz, akkor maguk mind a ketten repülnek! Megértették? S ezzel dühösen elrobogott kíséretével.

A felmérhetetlen értékű festmény (állítólag egy amerikai múzeum félmillió dollárt ígért érte) egy súlyos tölgyfakereiben volt, amit egy óra alatt még kibontani sem lehetett volna. A sürgősen behívott két rajztanár (mindketten jónevű festők) is tanácstalanul állt a lehetetlen helyzet előtt. Tudták, hogy „elvtárs” nem tréfál, máshol is beváltotta hasonló ígérését. Ilyen előzmények után senki sem mert felelősséget vállalni, így kénytelenek voltak (még leírni is borzalmas) a vásznat *kivágni* a keretből.

A festmény éveikig összegöngyölve állt, majd az említett egyszerű keretben a könyvtárba került. Ma is ott látható.

A díszterembe – a kép helyébe – Románia akkori címere került!

1877-ben ünnepelték meg, zajos külsőségek között, Barabás Miklós ötvenéves művészi jubileumát, aki még ezután is hosszú időn keresztül festett, fiatalos lendülettel. 1898. február 12-én távozott az élők sorából, a magyar művészettörténet XIX. századi nagy arcképfestője, akinek emlékét tisztelettel és szeretettel őrizzük.

Adamovits Sándor